

**KONEPISTOOLIRITARIN
TAISTELUT
JARI LAPPALAINEN**

Karisto

Helsinki

© Jari Lappalainen ja Karisto / Kustannusosakeyhtiö Otava 2024

ISBN 978-951-1-47583-5

OTAVA
KIRJAPAINO
Keuruu 2024

PASANEN EMIL

Mannerheim-ristin ritari numero 14

Ylipäällikkö on pvm:llä 26.9.1941 nimittänyt Vapaudenristin 2. luokan Mannerheim-ristin ritariksi sotamies Emil Pasasen, joka Suvilahden taistelussa 21.8.1941 konepistoolilla tuhosi kymmeniä vihollisia näiden juostessa taloista ulos suorasuuntaustykin ajamina ja Jessoilan taistelussa 27.8.1941 valtasi konepistoolia käyttäen erään toverin kanssa tärkeän sillanpääasemakukkulan ja piti sen yksin hallussaan toverin kaaduttuakin, kunnes sai apua omilta joukoilta, sekä Prääsän taistelussa 8.9.1941 ratkaisukohdassa vihollisen läpimurtoyrittöksen aikana esti, tovereiden vieressä tultua taistelukyvyttömiksi, yksin konepistooli aseenaan kaksisataamiehisen vihollisen tunkeutumisen tilapäiseen puolustusasemaan siten ratkaisevasti vaikuttaen vihollisen hyökkäyksen epäonnistumiseen.

1

PATALJOONAN PERUSTAMINEN VIITASAARELLA

– Joukkue! Neliriviin – järjesty! Käännös – oikeaan – päin!
Tahdissa – mars!

Talvisodan käynyt mies seurasi pelonsekainen katse silmissään sotilasosastojen liikehdintää. Suurten mäntyjen varjostamalta piha-alueelta kuului tutuksi tulleita komentoja. Vaikka kovista tappioista ja katkeralta tuntuvasta rauhasta oli aikaa yli vuosi, tunkeutuivat ne mielen päälle kipeinä muistoina kuin eilispäivän tapahtumat. Useat harmaapukuiset ryhmän sekä joukkueen vahvuiset osastot siirtelivät kalustoa pihapiiristä kohti peltojen takana hämmöttävää metsää. Lähetit juokisivat karttalaikut heiluen ison rakennuksen ovista sisään ja hetken kuluttua ulos. Kolme konekivääriä ammuskannuineen oli sijoitettu rakennuksen sivuseinustalle. Konekivääreiden kimpussa hääräsi kymmenkunta hihat kyynärpään yläpuolelle kääriänyttä sotilasta. Hikipisarot valuivat miesten ohimoilta, kun kädet hankasivat talvisodan jäljiltä paksun rasvan peitossa olevia aseita. Vaaleat rätit muuttuivat hetkessä mustan, sotkuisen rasvan peittämiksi. Kymmenen metriä kauempana ryhmän verran miehiä touhusi muutaman Degtjarjov-pikakiväärin kimpussa. Lempinimeä ”Emma” kantava pikakivääri lepäsi perä nurmikolla, piippu viistosti ylös, tummien jalkojen varassa nojaten. Muutama sotilas hankasi räteillä ääni-

levyn muotoista lipaskiekkoa, osa työnsi puhdistuspuikkoa ”Emman” 7,62-milliseen piippuun.

Emil Pasanen, 30-vuotias metsätyömies Viitasaarelta, nosti hieman tummunutta tuohikonttia olallaan. Hän siirtyi varjoon suuren, osin latvasta kelottuneen männyn alle. Suojeluskuntamäellä sijaitseva Viitasaaren suojeluskuntatalo ja sen ympäristö olivat täyttyneet sadoista sotilaista. Suuren lautarakenteisen talon hiekkainen piha-alue pölysi, kun sotilasaappaat suihkivat vauhdilla suuntaan jos toiseenkin. Keskelä rakennusta oli isot, sivulle avautuvat lautaovet. Molemmilla sivuilla seisoivat sotapoliisin tunnuksiin sonnustautunut mies. Oville johti viisiportaiset, jyhkeät betonirappuset, joilla mutkitteli pitkä jono siviilipukuisia miehiä. Pasanen säpsähti peloissaan, kun silmäkulmassa vilahti neuvostojoukkojen sotilaspuku. Hän nosti kämmenen auringon suojaksi ja tähyili silmä tarkkana rakennusta lähestyvää kolmen sotilaan partiota. Kohta hän hymähti itsekseen nähdessään rusehtavien pukujen hihoissa suojeluskuntamerkit.

Pasanen lähti marssimaan kohti suojeluskuntataloa. Talon pihalle päästyään hän asettautui kymmenien miesten muodostaman jonon hännille. Pasanen vilkaisi tien suuntaan, josta ryhmä miehiä lähestyi piha-aluetta. Kohta hän erotti joukosta tutut kasvot. Rissanen, metsätöissä tutuksi tullut viitasaarelainen, asteli Pasanen taakse ja tokaisi:

- Pasanenkin lähtenyt rajoja vartioimaan.
- Pitihän se lähteä, kun kotoa asti kävivät kyselemässä.
- Taitaa jäädä metsätyöt vähäksi aikaa.
- Niinpä taitaa.

Pasanen kääntyi suojeluskuntatalon suuntaan ja seurasi katseellaan jonoa, joka kiemurteli pihalla olevien mäntyjen varjosta ylös rappusia ja sotapoliisien väliin jäävään oviaukkoon. Mies kerrallaan astui sotapoliisin antamasta merkistä rakennukseen sisälle, jolloin jono nytkähti aina puoli metriä eteen-

päin. Oviaukolla päivystävä leveäharteinen sotapoliisi tutki jokaisen miehen kantamukset. Oikealla puolella seisovan sotapoliisin jalkojen juureen oli muodostunut viiden lasipullon rivistö. Jonossa seisovilta miehiltä pääsi kirouksia ilmaan, kun he huomasivat taas yhden kirkkaan pullon päätyvän rivin jatkoksi.

– Saakeli sentään, Rissanen äsähti. – Kaiken ottavat pois. Ei edes lääkkeeksi.

Pasanen kurkisteli edessä seisovan miehen olan ylitse portailla touhuavien sotapoliisien suuntaan ja tokaisi:

– Lääkkeeksipä hyvinkin. Katsohan tuotakin ukkoa. Kaksi täyttä pulloa, ja kolmas on jo ukon sisällä. Ei ukkoon taudit tartu, ainoastaan sotapoliisin kädet.

Sotapoliisit ohjasivat laitamyötäisessä olevan miehen rakennuksen sisään oikealle, vaikka muu jono kaartoi vasemmalle.

– Taisi ukko saada putkaa, Pasanen naurahti.

– Oletko Ville Pasasen poikia?

Pasanen, joka seurasi sotapoliisien työskentelyä silmä tarkkana, säpsähti kuullessaan kysymyksen.

Hän kääntyi ja katsoi hetken kysyjän suuntaan. Tovin katseltuaan hän siirtyi miehen viereen tokaisten:

– Kyllä olen. Mistäs sinä isäni tunnet?

– Kukapa ei kylän parasta seppää tuntisi. Kovin olet isäsi näköinen.

Mies ojensi kätensä:

– Hietaniemen Matti.

– Pasasen Emil.

Hietaniemi kaivoi karttalaukusta nimiluettelon ja selasi sitä rivi kerrallaan ylhäältä alas. Kohta katse pysähtyi:

– Tulet minun joukkueeseeni.

Pasanen nyökkäsi ja katseli hetken ympärilleen:

– Paljonhan täällä näkyy tuttuja olevan. On taidettu joka torppa tyhjentää.

– Viitasaaren ja Pihtiputaan miehiä. Niistä pataljoona perustetaan.

– Onko tietoa suunnasta?

– Itään, se on varma tieto, ja vielä varmempi on, että ei ainkaan länteen, Hietaniemi tokaisi naurahtaen.

– Juu, se oli minullekin selvää, Pasanen vastasi hymynväre kasvoillaan. – Eikö mitään tarkempaa ole kerrottu?

– Sen verran vauhdikkaasti ovat suuret sotaherrat suihki-neet edestakaisin, että eiköhän suunta selviä vielä tänään, tai viimeistään aamulla.

Elettiin juhannusviikkoa 1941. Liikekannallepano oli alkanut Suomessa, ja Jalkaväkirykmentti 50:n, II pataljoonan perustamispaikalla oltiin täydessä työn touhussa. Muutaman tunnin eri jonoissa seikkailtuaan sotamies Pasanen astui harmaa sotilaspuku yllään puiden varjostamaan pihaan. Mies hysterteli tyytyväisyyttään ja ihaili kädessään sojottavaa konepistoolia. Hyvä etteivät kivääriä antaneet, Pasanen mietti. Tällä kyllä pärjäisi. Pian alkoi kuulua eri suunnista nimenhuutoja. Kuullessaan nimensä Pasanen siirtyi lista kädessä seisovan alikersantin eteen. Kohta paikalle ilmestyi Pasaselle entuudestaan tuttuja miehiä: Rissanen, Kirjavainen, Salonen ja Kumpulainen. Pasanen seurasi, kun Hietaniemi käveli suojeluskuntatalon suunnalta ja asettui seisomaan ryhmien keskelle.

– Joukkue! kuului Hietaniemen komento.

Onpas möreä ääni, Pasanen mietti katsoessaan Hietaniemeä.

– Neliriviin – järjesty!

Harmaapukuiset miehet pyörivät kuin väkkärät ja yrittivät tunkeutua ihmismassan seasta oman ryhmänjohtajansa vierelle. Konepistoolimiesten rumpulippaat kumisivat ontosti osuessaan toisiinsa. Kiväärien perät kopsuivat miesten työntyessä sekavana pyörivän joukon läpi. Tönimisen ja kiroilun

äänet täyttivät hetken ajan suojeluskuntatalon piha-alueen. Toivin pyörimisen jälkeen jokainen oli saanut haluamansa paikan ja tilanne rauhoittui.

– Lepo!

Pasanen seurasi tarkkaavaisesti Hietaniemeä, joka käveli joukkueen edessä rauhallisin askelin ja katseli jokaista sotilasta silmiin. Kotvasen kuluttua Hietaniemi pysähtyi joukon eteen ja aloitti:

– Minä olen joukkueenjohtajanne, vänrikki Matti Hietaniemi. Ryhmänjohtajina: ensimmäisellä ryhmällä alikersantti Kinnunen, toisella ryhmällä alikersantti Vartiainen, kolmannella ryhmällä alikersantti Tolvanen ja neljännellä ryhmällä alikersantti Tuhkanen. Joukkueen varajohtajana toimii kersantti Immonen. Joukkueemme kuuluu viidenteen komppaniaan. Komppania kuuluu II pataljoonaan, ja pataljoona kuuluu Jalkaväkirykmentti 50:een.

– Katselkaapa sivuillenne, Hietaniemi jatkoi. – Siinä seisoo oma ryhmänne, jonka mukana tästä eteenpäin liikutte.

Pasanen kurkisti vasemmalle, missä Rissanen seisoi naama virneessä. Rissanen takana seisoivat sotamiehet Kirjavainen, Salonen ja Kumpulainen totinen ilme kasvoillaan. Kumpulaisen takana häämötti muutama entuudestaan tuntematon kiväärimies. Olisivatko Pihtiputaan miehiä, Pasanen mietti heitä katsellessaan. Hän vilkaisi oikealle, missä seisoi ryhdikkäästi selkä kaarella ryhmänjohtaja, alikersantti Kinnunen. Takana olevissa ryhmissäkin näkyi olevan tuttuja. Eivät olleet ihan nuorinta tai vanhinta ikäryhmää. Talvisodan rankoissa taisteluissa olleet miehet erottuivat selvästi. Pasanen katse kiersi miesten olkapäitä. Suurimmalle osalle sotilaista oli jaettu kiväärit. Jokaisesta ryhmästä löytyi konepistooli, joka roikkui sotamiehen etupuolella vatsan korkeudella. Joukkueen tulivoimaa lisäsivät muutamien sotamiesten jalkojen juureen lasketut pikakiväärit. Kyllä näillä aseilla pärjätään, Pasanen mietiskeli. Kohta hän säpsähti Hietaniemen ääneen.

– Seuraavaksi haette ryhmä- ja joukkuekaluston. Listat löytyvät ryhmänjohtajilta. Sitten siirrytte tuonne oikealle metsään ja pystytätte teltat. Tarkastatte ja huollatte kaluston sekä aseet. Huomenna herätys kuudelta. Aamupalan jälkeen suuntaamme läheiselle soramontulle, missä rei’itämme pahvitaulut. Kysyttävää?

– Herra vänrikki. Mihinkä sitä ollaan menossa? sotamies Rissanen kysyi.

– Eiköhän sitä itään päin siirrytä... Komppanian päällikkö, luutnantti Lumme, on parasta aikaa ottamassa vastaan käskyä. Sieltä kun saapuu, niin asiat selviävät, viimeistään aamulla. Muuta?

– Saakelin ryssä! On tämä ihme hommaa. Taas meinaavat aseiden kanssa tulla. Ei riittänyt talvisodan taistelut, Pasanen tuhahti tuohtuneena.

– Siltähän tuo tilanne näyttää, Hietaniemi sanoi. – Mutta ei ryssä paraatimarssia Suomeen järjestä.

– Vaasassa on nähty suuria saksalaisosastoja, sotamies Kirjavainen huudahti iloisesti. – Nyt ei yksin taistella. On kuulemma panssarivaunuja Vaasan ratapihat täynnä.

– Tällä kuularuiskulla päästelin jo talvisodan lopulla, pikakiväärin päällä jalkaa lepuuttava sotamies Lihavainen julisti. – Kyllä muuten ukkoa kaatuu, kun lautanen pyörähtää. Aivan sama, tuleeeko rivissä vai jonossa.

Hietaniemi odotteli hetken, haluaisiko joku vielä käyttää puheenvuoron. Lihavaisen uhmakas puhe oli kuitenkin hiljentänyt rivistön.

Kotvasen kuluttua jono harmaapukuisia sotilaita siirtyi kantamuksineen metsän siimekseen.

– Tähän, näiden kahden näreen alle koti pystyy, alikersantti Kinnunen tokaisi ja luetteli tottuneesti tehtäviä sotamiehille, jotka samaan aikaan esittäytyivät toisilleen.

Miehet touhusivat rivakasti, ja kohta teltta oli pystyssä ja nuotio loimusi. Pian ryhmä sotilaita istui ringissä ja tuijotti

tulta lasittunein silmin. Luodit, hylsy ja kranaatit alkoivat lennellä yhden jos toisenkin sotamiehen muistellessa talvisodan taisteluja.

– Sitten kuului saatananmoinen pärinä, kun ryssän ryökäle tulitti pikakiväärillä. Siinä kuulkaas lumi ja jää pöllysi, Rissanen tokaisi sylki lentäen.

– Ja ne äänet, thum... thum... thum... Ne vasta kuisia ääniä olivatkin, Kirjavainen sanoi. – Silloin loikittiin pitkin jäisiä juoksuhautoja ja yritettiin ennättää sirpalesuojaan.

– Niin, ja korsuissa katseltiin kattoa toivoen, että multaa välistään tiputtavat parrut kestävät, Salonen muisteli.

– Oli se pakkanen kova, Kumpulainen huudahti. – Kaikki paikat aivan jäässä. Sormetkin piti nivusissa sulattaa, että liipaisimelle taipuivat.

– Niin, ja ryssän sotahuuto, sanoi Salonen pelokkaalla äänellä. – Uraa... uraa... Hitto soikoon, kun vieläkin nostattaa karvat pystyyn. Pistimet ojossa tulivat kuin tuulispäät ja kylvivät kuolemaa. Eivät tunteneet armoa.

Muutamien ringissä istuvien miesten silmät olivat ammoltaan kuin pöllöllä. Talvisotaa käymättömät sotilaat kuuntelivat pelokkaina, kun vanhat sotajermut purkivat muistojaan.

– Nyt meitä taitaa odottaa hyökkäyshommat, jos rajoja meinataan siirrellä, alikersantti Kinnunen kertoi.

– Eipähän tuota tiedä, vaikka laittaisivat kotiin huomenna, Salonen innostui ennustamaan.

– Kotiinpa hyvinkin, Kirjavainen tokaisi. – Kyllä sitä hyökätään ja siirretään rajat.

– Juu, omamme otetaan, ja sitten kotiin, Pasanen sanoi päättäväinen ilme kasvoillaan.

Kohta taas hylsy, luodit ja kranaatit viuhuivat, kun talvisodan muisteleminen jatkui. Pasanen kuunteli miesten keskustelua. Hyvä ikäryhmä ja kokemusta vaikka muille jakaa,

hän tuumaili mielessään. Vain muutama talvisodan käymätön, ja hekin hyvällä asenteella. Jos tästä oikeasti sotimaan joudutaan, niin tulikaste ratkaisee miten on saapas jatkossa syönnillään, pohti Pasanen tulevaa.

Suojeluskuntatalon suunnalta kuului kolinaa. Miehet nousivat seisomaan ja kurkkivat tuuheiden näreiden välistä. Pian näkyviin tuli neljä töpinän sotamiestä. Kahden ensimmäisen sotamiehen välissä heilui pönttö, ja seuraavat kaksi kantoivat sylissään juuttisäkkejä.

– Katohan saatanaa. Päästään ihan seisovan pöydän kimp- puun, Kirjavainen naurahti.

– Näin jos kapustanvartijat meistä huolen pitävät, niin kyl- lä saapas suhisee ja luodit lentävät, Kumpulainen uhoi.

Töpinän sotamiehet saapuivat teltan viereen ja laskivat kantamuksensa sammalikkoon.

– Mitäpä herkkuja ne ukot meille selkä vääränään? Pasa- nen kysäisi.

– Hernesoppaa ja vanikkaa, mitäpä muutakaan, naurahti yksi töpinän taistelijoista.

– No nehän pitävät ukot liikkeessä, kun riu’un ja teltan vä- liä juostaan koko yö, Rissanen tokaisi.

Pian kävi touhu ja tohina, kun ukot kaivoivat pakkeja re- puistaan. Lusikoiden ja pakkien kolahdukset hiljensivät talvi- sodan muistelemisen.

Viimeisten lusikallisten jälkeen täysivatsaiset sotilaat ma- kailivat kuivalla, kesäisellä sammalmatolla ja katselivat lähes pilvetöntä taivasta.

– Ei tuota telttaa olisi tarvittu, Rissanen sanoi taputellen täyttää vatsaansa. – Ilma on kuin morsian.

– Mutta itikoita on riesaksi asti, Salonen jatkoi ja huitaisi kädellään ilmaa.

– Jos sen verran kipinää pidetään, etteivät hyttyset viihdy teltassa, Kumpulainen sanoi.

Alikersantti Kinnunen touhusi reppunsa kimpussa muutamien metrin päässä. Pasanen kääntyi kyljelleen Kinnusen suuntaan ja huudahti:

– Kinnunen!

– No mitä?

– Laitetaanko vartio vai riittääkö terhakka kipinäukko?

– Mitä tyhjää metsää vartioimaan, Kinnunen sanoi. – Patruunatkin saadaan vasta huomenna.

– No sitähan minäkin, mutta parempi se on suurelta sotaherralta varmistaa, ettei sota-oikeuteen jouduta, Pasanen naurahti.

– Eiköhän painuta selälleen, niin ei silmä ole huomenna uninen, kun tauluja rei'itetään, Salonen tokaisi ja pakkasi ruokailuvälineet reppuunsa.

– Laatikollinen kun suolletaan, niin kyllä niistä joku vahingossakin perille löytää, Kirjavainen sanoi.

– Nämähän ovat paremmassa kunnossa kuin talvisodassa jaetut, Kumpulainen sanoi nostellen kivääriä tähtäysasentoon.

– Minulle jakoivat talvisodassa sellaisen sohlon, ettei mihinkään osunut, Salonen tokaisi tuohtuneena.

– Kädet ja ase olivat niin jäässä, ettei lukkoa saanut liikkumaan, Rissanen muisteli.

– Onneksi konepistoolissa riittää, että liipaisinsormi pysyy vetreänä, Pasanen totesi ja paineli sormella kevyesti liipaisinta.

– Kyllähän näilläkin pärjää, talvisotaa käymätön sotamies Ruuskanen sanoi ja nosti sotilaskivääriä ilmaan vetäisten pulttilukkoa taaksepäin.

– Juu pärjää kyllä, kun rivakasti lukkoa liikuttelee, Pasanen vastasi. – Mutta kun puna-armeija painaa lauttana päälle, niin sitä toivoo, että molemmissa kainaloissa olisi ainakin kuusi pystykorvaa.

– Kuusi pystykorvaa kainalossa, Salonen nauraa käkätti ja piteli käsillään hernekeiton täyttämää vatsaansa.

– Ei, ei, ei!

Kuului äänekkäitä karjaisuja. Kipinässä istuva Rissanen kurkisteli kamiinan toiselle puolelle äänien suuntaan. Hän näki Pasasen pyörivän telttä-alusella ja jatkavan hätääntynyttä huutoa.

– Viekää ne suojaan! Heti hevoset suojaan!

Karjunta jatkui. Painajaista näkevän Pasasen paljaana vilkkuvat jalkapohjat suihkivat edestakaisin, mutta selkä pysyi tiukasti kiinni telttä-aluksessa. Kyllä tuo ukko pitää herättää, Rissanen mietti. Huuto saisi jalkeille koko teltan. Rissanen konttasi kamiinan ohitse ja jatkoi kohti Pasasta. Juuri kun hän oli koskettamassa Pasasta, tämä pomppasi istumaan ja karjaisi:

– Saatana ne hevoset suojaan!

Rissanen ei ehtinyt herättää Pasasta, kun tämä jo hyppäsi kontalleen ja paineli konepistooli käsissään teltan oviliepeet heiluen ulos.

– Missä? Missä ne ovat? Joko joku ehti ne viemään?

Pasanen seiso paljain jaloin lämpimässä kesäyön sammu-likossa. Konepistooli sekä unen täyttämät silmät kääntyivät samaan tahtiin vasemmalle ja hetken päästä oikealle.

– Ei yhtään hevosta, Pasanen tokaisi ihmeissään.

Rissanen työnsi päänsä teltan oviliepeen välistä ja sanoi:

– Tulehan nukkumaan. Ei siellä ole vihollista eikä hevosia.

Sotamies Emil Pasanen katseli vielä hetken ympärilleen. Sydän hakkasi, ja silmissä vilisi kuvia kuoleman kourissa makaavista hevosista. Korvissa kuului verissä makaavan hevosen kuoleman huuto. Pasanen katsoi vapisevia käsiään, jotka yrittivät pitää konepistoolin piipun suunnattuna eteenpäin. Kohta katse siirtyi jalkoihin. Varpaat vilkkuivat sammalikon välistä, ja parikymmensenttiset varvut hankasivat paljaita pohkeita. Hiki virtasi kasvoja pitkin. Pasanen pyyhkäisi kämmenselälään otsaa ja silmiä. Olipahan saakelinmoinen uni, hän mietti.

– Taisit nähdä painajaista, Rissanen kuiskasi.
– Juu, niinpä taisin. Ei ole pitkään aikaan nuo asiat kummitelleet mielessä. Ehkä teltassa nukkuminen teki tehtävänsä.

– Hevosiako hoidit talvisodassa?

– Ajomiehen hommia, Pasanen tokaisi.

– Ajomiehen?

– Niin, palvelin eläinlääkintäkomppaniassa. Kuljetettiin rintamalla hevosia ja tuotiin haavoittuneet hoitoon.

– Eivät aina elossa selvinneet, Rissanen tokaisi. – Aina-kaan painajaisesta päätellen.

– Paljonhan niitä kuoli, ja ihan suotta. Ihmisten viha tappoi viattomat luontokappaleet. Kuoleman huuto, jonka hevonen päästää, se on karmeaa kuunneltavaa.

– Tulehan jatkamaan unia.

Pasanen katseli kesäyön taivaalle, ja ajatukset palasivat kotiin. Kotitorpan ikkunassa vilahtivat kauniit kasvat. Kohta torpan ovi avautui, ja vaimo Maire juoksi ulos pieni käärö sylissä. Rinnassa tuntui kipua, kun Pasanen näki mielessään torpan rappuset, joilla kaksi pientä lettipäistä tyttöä, Airi ja Hilka, heilauttelivat kättään. Pasanen vilkaisi kämmenselkää, jolla hän oli pyyhkäissyt kyynelleet Mairen poskilta. Kämmenselkä oli rutikuiva.

– Älä tapata itseäsi. Lupaathan, kaikui Mairen itkuisen katkonainen ääni.

Sanat kaikuivat edelleen Pasanen korvissa. Hänen oli ollut pakko luvata, vaikka sodan tapahtumat eivät olleet omissa käsissä.

Pasanen nuuhkaisi keuhkot täyteen kesäyön raitista ilmaa, pyyhkäisi silmäkulmiaan ja konttasi teltaan.

Seuraava aamu alkoi kesäisen kauniina. Auringon kajo työntyi puiden latvuksien lävitse iskien voimansa varvikkoon, jonka

varsilta lähes mitätön aamukosteus katosi hetkessä. Lämmin sää oli saanut liikkeelle myös hyttyset, jotka ahmimalla ahmivat suomalaisen sotilaan verta. Pasasen ryhmä istui teltan edessä ja nautiskeli töpinän keittämää puuroa. Välissä hörpittiin teetä. Sieltä täältä kuului raskaan rouskutuksen ääntä, kun sotilaiden leukaluut yrittivät tehdä selvää kovettuneesta vanikasta.

– Laimeat on töpinän teet, Kumpulainen tokaisi ryystäessään pakin kannesta. – Toista se oli isäukon kova tee, jota saala kävin maistelemassa.

– Parempi on, ettei täällä pirtun ja teen sekoituksia näy, Pasanen sanoi. – Pysytään omilla jaloilla edes tulikasteeseen saakka.

– Mutta jos oikein topakasti pirtupäissään horjutaan, niin vaikeampihan ryssän on osua, Salonen naurahti.

– Neuvostoupseerit ihmettelisivät silmät selällään suomalaisten uutta hyökkäystä, Kirjavainen nauraa räkätti kovaan ääneen. – Rynnäköivät ukot mutkittelisivat ristiin rastiin kiertäen jokaisen ilmassa viuhuvan luodin.

– Saakelin itikat, Rissanen tokaisi lyöden kämmenellä poskeaan. – Ei tässä ryssää tarvita, kun itikat imevät miehen tyhjäksi.

Pasanen istuskeli Rissanen vieressä ja uitti vanikkaa kuussa teessä. Metsätöissä itikkaparven riehumiseen tottunut isäntä hymähteli muutaman ukon yltiöpäiselle huitomiselle. Pasanen laittoi viimeisen palasen vanikkaa suuhunsa ja kulautti päälle reilun suullisen teetä. Hän siirsi pakin syrjään ja koppasi konepistoolin käteensä. Konepistoolin perä nousi tottuneesti olkapäätä vasten, ja silmät laskeutuivat tähtämien tasalle. Pasanen suuntasi aseensa puuhun ja löysi kohteen. Hän seurasi hetken tähtämien läpi tähystellen puussa istuvaa harakkaa, jonka katse oli porautunut kannon nokassa istuvaan sotilaaseen. Harakka rääkäisi äänekkäästi ja lensi tiehensä. Pasanen laski kone-

pistoolin mättäälle ja otti kolme rumpulipasta kouransa. Tarkkaavaiset silmät tutkivat rumpulippaita.

– No, onko soturin lippaat kunnossa, Rissanen kysäisi naurahtaen.

– Kyllä, ainakin päällisin puolin, Pasanen vastasi rauhallisella äänellä. – Kunhan jakavat laatikollisen ysimillisiä, niin sitten tiedetään.

– Olitko jo talvisodassa konepistoolimiehenä? viereen kävellyt Kirjavainen uteli.

– Talvisodan lopulla saatiin ryhmälle yksi konepistooli. Hyvä ja tehokas ase, Pasanen tokaisi ja taputti konepistoolin tukkia.

Pasasen toiminta oli herättänyt useamman miehen mielenkiinnon. Pian kymmenkunta sotilasta tarkasteli omia aseitaan kuin vikoja etsien.

Tuntia myöhemmin Pasanen istuskeli sorakuopan takaosassa odottaen oman joukkueensa kohdistusammuntavuoroa. Edessä noin sadan metrin päässä makasi joukkueellinen miehiä ampuma-asennossa. Kuului yksittäisiä kiväärin laukauksia, ja muutama konepistoolin sarja rasahteli silloin tällöin. Papapapa... konekiväärin takoivat kauniissa kesäaamussa. ”Emman” levylautanen pyörähti pitäen hetken aikaa yllä kovatempoista pärinää. Kotvasen kuluttua ammunta hiljensi ja miehet siirtyivät tauluille. Pian parikymmentä sotilasta kulki Pasasen ohitse. Pasanen hymyili katsoessaan ohi kulkevaa osastoa. Näki sotilaan naamasta, kenellä kohdistusammunta oli onnistunut ja kuka oli räsäyteltyt kaikki kuulat taivaan tuuliin. Pasanen naurahti ääneen kuullessaan muutama sotamiehen kovaksi äitynyttä kiroilua heidän syytellessään kivääreitä alakanttiin sujuneesta amunnasta.

Tovin kuluttua Pasanen täytti rumpulippaita muutama muun konepistoolimiehen kanssa. Vieressä kiväärimiehet

työnsivät patruunoita makasiiniin. Pasanen sulki rumpulippaan kannen ja seurasi touhua sorakuopan oikeassa reunassa, jonne konekiväärit ja pikakiväärit oli sijoitettu. Kuullessaan Hietaniemen komennon Pasanen siirtyi makuuasentoon ja tuki rumpulippaan kämmenpohjaa vasten.

– Ampukaa!

Konepistoolimiehet ampuivat aluksi kertatulta. Sitten vaihtimet työnnettiin eteen. Kohta aseet räätisivät, kun sotilaat puristivat liikkeelle lyhyitä sarjoja. Kiväärimiesten kädet veivasivat lukkoja edestakaisin. Kuului laukaus ja lukon loksahdus, kun uusi patruuna saatettiin patruunapesään. Oikeassa reunassa hiekka pöllysi sotamiesten ympärillä, kun konekiväärijoukkueen konekiväärit rusauttelivat sarjoja. Hieman kauempana pikakiväärit päästelivät pitkiä pärinöitä.

Vartin päästä Pasanen seisoi pahvista kyhätyn taulun edessä mairena hymy kasvoillaan. Hietaniemi siirtyi viereisen taulun kohdalta Pasasen luokse ja tuijotti taulua silmät pyöreinä:

– Enpä ole moista ennen nähnyt, tokaisi Hietaniemi innoissaan, naama hymystä leveänä. – Ja vielä konepistoolilla ammuttu. Kyllä on hyvä kasa ja keskellä taulua.

– Sattui olemaan taulu oikeassa kohdassa, kun lämpimikseni puristelin liipaisinta, Pasanen sanoi veijarimainen ilme kasvoillaan. – Arvaatko, mikä tässä aseessa on parasta, hän kysäisi taputtaen konepistoolinsa perää.

– No?

– Kun ensimmäisen kuulan saa oikeaan suuntaan, niin loput seuraavat kiltisti perässä.

Hietaniemi naurahti ja jatkoi seuraavien sotilaiden tauluille levittäen sanaa konepistoolitaiturista. Pian Pasasen taulun ympärillä parveili joukkueellinen sotilaita.

– Nyt tiedetään, kuka kyyhöttää tuliasemassa, kun vihollinen hyökkää, Rissanen nauraa hekotti ja jatkoi: – Muut lepäilään teltassa kiväärit kainalossa ja juodaan korviketta.

- Juu, turha sinne puolisoikeita, Kirjavainen huudahti.
- Osuma ratkaisee.

Naurunremakka puhkesi levittäen iloista mieltä koko joukkueeseen.

Hietaniemi kuunteli kauempana miesten juttuja ja oli tyytyväinen kuulemaansa. Porukasta alkoivat erottua huumori-veikot ja huippuampujat. Kyllä näiden kanssa sodat soditaan, Hietaniemi mietiskeli.

2

RYKMENTIN SIIRTYMINEN POHJOIS-KARJALAAN

– Valmistautukaa lähtöön, aikaa yksi tunti! komppanian päällikön lähetti karjui ja juoksi telttä-alueetta ympäri.

– No nyt se myrkyn lykkäsi, se on lähdön hetki, ukot, Risanan tokaisi telttä-alusen päältä.

– Mutta mihinkä. Sitä eivät ole vielä kukaan kertoneet, Kumpulainen sanoi.

– Kyllä sen tietää sanomattakin, Pasanen tokaisi. – Itään mennään niin, että ryske ja rytinä käy.

Kesäkuun 22. päivä käynnistyi vauhdilla lähetin huutojen myötä. Teltat purettiin ja pakattiin töpinän hevoskuormastoon. Kohota sotilaat seisoivat tien pientareella ja tuijottivat satojen metrien pituisten hevoskuormastojen hitaasti etenevää letkaa. Pian kuormastot hävisivät näkyvistä. Edestä välitettiin merkki, ja sotilasosastot aloittivat jalkamarssin kohti Viitasaaren satamaa.

Kotvasen marssittuaan nousi sotajoukko mäelle, josta avautui kaunis kesäinen näkymä Keitelejärvelle.

– Katsokaahan tuonne, Pasanen huusi ja osoitti kädellään satamaa.

Sataman rantaan oli ankkuroitu jos jonkinlaisia lotjia, proomuja sekä laivoja. Lastaus oli täydessä tohinassa.

– Eipä tule rakkoja ainakaan alkumatkasta, kun ihan herroiksi proomuilla kuljettavat, Pasanen huudahti.

– Mutta jos puna-armeijan koneet suihkaisevat Suomen puolelle, niin ainakin oppii joka ukko uimaan, Rissanen tokaisi naama vakavana ja katseli taivaalle kuin viholliskonetta odottaen.

Hietaniemi kuunteli miesten sanailua. Hän käveli ryhmän viereen ja rauhoitteli:

– Eivät vihollisen koneet ole vielä rajoja ylittäneet. Jos proomut vain pysyvät pinnalla, niin kyllä tästä jalat kuivana selvitään.

Ilta kuuden aikoihin viides komppania purkautui proomuista Suolahden satamaan komppanian päällikkö luutnantti Jouko Lumpeen johdolla. Kotvasen kuluttua nahkasaappaan pohjat tahkosivat hiekkatien pintaa, kun komppania jatkoi etenemistään kohti Suolahden asemaa.

Asemalla toiminta oli vilkasta. Jalkaväkirykmentti 50 oli ensimmäistä kertaa koossa. Pasanen katsoi pelokkain silmin, kun upseerit ja aliupseerit johdattivat joukkoja vaunuihin. Hänen ajatuksensa siirtyivät taas talvisodan taisteluihin. Pasanen säpsähti muistoistaan kuullessaan äänekkään pillin vihellyksen. Ensimmäinen juna nostatti mustan savupilven ilmaan lähtiessään kitisevin äänin liikkeelle. Pasanen seisoikuormauslaiturin päässä ja katseli kymmenien junavaunujen etenemistä hitaasti kitkuttavan veturin jäljessä. Hetken päästä toinen paksu musta savupatsas kiemurteli taivaalla seuraavan junan saapuessa lastaukseen.

– Taas mennään herroiksi eteenpäin, Rissanen naurahti ja pukkasi kyynärpäällä Pasasta kylkeen. – Pääseeköhän sotamiehetkin pehmeille penkeille.

– Penkeillepä hyvinkin. Kyllä siellä Rissastakin härkävaunu lavereineen odottaa, Pasanen naurahti.

Ei mennyt aikaakaan, kun miehet seisoivat härkävaunun lattialla ja silmäilivät ympärilleen. Joukko hajaantui ja heitti reput vaunun seinustaa kiertäville lavereille.

- Mutta missä ne lotat piileskelevät, Rissanen huudahti.
- Jo tässä alkaa tehdä mieli kanttiinin kahvia.
- Taitavat olla tuolla herrojen vaunussa, Kinnunen to-
kaksi.
- Siellä kiiltäväsaappaisille pöytiin tarjoilevat, ja täällä re-
pun pohjia kaivellaan, Rissanen tuhahti.
- Ei taideta hetkeen lähteä, kun veturistakaan ei enää sa-
vun savua nouse, Pasanen sanoi kurkistellen vaunun ovi-
aukosta ulos.

Seuraavana aamuna miehet heräsivät tasaiseen kolinaan ja vaunun keinahteluun. Juna oli päässyt liikkeelle aamuyöstä ja suunnannut Jyväskylään. Jyväskylästä matka jatkui kohti Pohjois-Karjalaa.

Aamupalan jälkeen korttirinki oli täydessä tohinassa.

- Tulehan Pasanenkin kortille niin katsotaan, onko tuuria yhtä paljon kuin ammunassa, Rissanen lohkaisi.
- Antaahan korttien olla, Pasanen vastasi naurahtaen. – Ja ei ne kasat mitään tuuria olleet, vaan silkkaa taitoa.
- Olihan Rissasellakin siisti kasa, Kinnunen naurahti.
- Taulu vaan vikapaikassa.

Naurun purskahdukset täyttivät härkävaunun.

- Kyllä Rissanen vihollista kaataa ja ihan solkenaan, kun vain annetaan ryssälle tarkat ohjeet, missä seisoa patsaana, Kirjavainen jatkoi naljailua.

– Se on ukot asia niin, että heti ei kannata parhaita kortte-
jaan näyttää, Rissanen totesi. – Ihan kuin tässä sökössä. Mut-
ta odottakaahan jos sotimaan ryhdytään, silloin kyllä osuu.

Korttiringin viereen polvistui neljännen komppanian sota-
mies, joka kuiskaili salamyhkäisesti:

- Ottaako joku miestä väkevämpää? Kaverini tuo muuta-
man kassillisen Hammaslahden asemalle. Hyvää on, saksa-
laista ja leikattua.

Korttirinki kääntyi katsomaan kuiskaajan suuntaan. Pian yksi toisensa jälkeen antoi kielteisen vastauksen. Hietaniemi istui laverin reunalla ja kuuli sotamiehen tarjoukset.

– Ei kannata minun joukkueelleni viinaa kaupata, ja parempi olisi, ettet itsekään sitä hörppisi. Saattaa pian taistelut olla edessä, ja silloin on syytä olla selvänä, ihan jokaisen.

Viinan kaupustelija katsoi Hietaniemeä vihainen ilme kasvoillaan. Kohta mies hiippaili tuhadellen takimmaiseen nurkkaukseen ja heittäytyi laverille.

Yhtäkkiä kuului voimakas humahdus paineaallon iskiessä härkävaunun kattoon. Humahdus oli niin äänekas, että se sai muutamat torkkumista jatkaneet sotilaat hereille. Totiset, yhä puoliunessa olevat miehet istuivat laverin päällä ja kuuntelivat. Kuului uusi humahdus, joka peittyi suurimmaksi osaksi ratapyörien ja kiskojen kitinän alle. Humahduksen voimasta lattialla oleva korttipakka levisi. Rissanen painoi kämmenen levinneiden korttien päälle ja tuijotti pelokkaana suljettua oviaukkoa. Kohta kolmas paineaalto iski kahta edellistä kovemmin saaden härkävaunun heilahtamaan.

– Lentokone, Pasanen huusi ja juoksi ovelle.

Pasanen riuhtoi liukuovea raolleen. Pian kaksi pelokasta silmää työntyi oviaukosta ulos ja tapitti kohti taivasta. Samassa lentokone suihkaisi vain muutamien kymmenien metrien korkeudelta junan ylitse ja hävisi sitten puiden katveeseen.

– Vihollisen koneita! Pasanen karjaisi.

Junaa jyskytti tasaisesti pientä vastaista eteenpäin. Pasanen näki toisen hävittäjän, joka ilmestyi tumman pilven takaa ja syöksyi kohti junakuljetusta.

– Suojaan!

Hävittäjän konekiväärin räätisivät. Junaa tiiviisti ympäröivät taimikko heilui pudottaen maahan lehtiä ja oksia. Pasanen vetäisi päänsä oven raosta ja loikkasi lattialle levinneen kortti-

pakan ylitse laverin alle suojaan. Hetken kuului vielä lentokoneen moottorin murinaa ja konekiväärien äkäisiä räshdyksiä ennen kuin hiljeni. Pasanen makasi Hietaniemen vieressä ja tokaisi naama lakananvalkoisena:

– Nyt se taisi alkaa.

Kesäkuun 25. päivänä puolen yön aikoihin saapui juna viimein Pohjois-Karjalaan, Hammaslahden asemalle. Uniset miehet kömpivät asemalaiturille ja nuuhkivat yöttömän yön lämmintä ilmaa. Hietaniemi kokosi joukkueensa asemalaiturin pohjoispäähän.

– Ollaan vuorokausi myöhässä, Hietaniemi tokaisi edessään seisovalle joukkueelle.

– Makuuhaavoja siellä täällä, Rissanen sanoi ja venytteli selkäänsä.

– Odotahan kun aseet paukkuvat, Pasanen tokaisi. – Kyllä makuuhaavat unohtuvat.

Pian asemarakennuksen suunnasta alkoi kuulua huutoa, jota täydensi suurin osa yleisesti tunnetuista kirosanoista. Hietaniemen joukkue sai seurata aitiopaikalta näytöstä, jonka päähenkilöksi oli päässyt äskeinen viinatrokari. Neljä sotapoliisia saatteli trokarin kavereineen käsivarsista raahaten kohti asemarakennusta. Miehet hangoittelivat vastaan sen minkä pystyivät, mutta lihaksikkaat sotapoliisit liikuttelivat saatettaviaan kuin puolillaan olevia viljasäkkejä. Aseman ovet paukkuivat ja kiro sanat raikuiivat kesäyössä, kun miehet hävisivät näkyvistä pullokasseineen. Hietaniemen joukkue katseli kohtausta huvittuneena, ja naurun purskahduksia kuului sieltä täältä.

– Parempi se vain korvikkeessa pysyä ja jättää miestä väkevämmät myöhemmäksi, Hietaniemi tokaisi kuuluvasti ja nauri möreällä äänellä.

– Kaksi ukkoa sai tulikasteensa, mutta omien toimesta, Pasanen naurahti.

- Laitetaanpa saapasta saappaan eteen, Hietaniemi tokaisi.
- Suuntana Kiihtelysvaara, perässä mars!

Kuorma-auto pölläytti mustaa pakokaasua ja sakean hiekkapilven jalan marssivan osaston sekaan. Kuului köhinää, kun Rissanen yritti avata kurkkuaan, pyyhkien samalla sormillaan pölyn peittämiä silmiä puhtaaksi.

– Vieläkö Rissasesta tuntuu, että herroiksi matkustaa? Pasanen naurahti.

– No ei saakeli tunnu, Rissanen tokaisi sylkäisten hiekkaa suustaan. – Neljä tuntia on marssittu selkä märkänä. Jos tätä menoa jatketaan, huomenna ollaan Petroskoissa Äänisen aaltoja ihailemassa.

– Saattaa naapuri olla asiasta eri mieltä, Pasanen tokaisi. – Siellä odottaa nopea kuolema, jos vauhti säilyy samanlaisena.

– Ensin on vastassa muutama divisioona ryssän ketaleita ja niiden takana muutama pataljoona politrukkeja, Kirjavainen sanoi totisena. – Ja jos ne eivät suomalaisia pysäytä, niin viimeisenä tulee maatuska-armeija kapustoineen.

– Maatuskat kapustoineen, Rissanen nauroi äänekkäästi. – Hyökkäävät helmet korvissa, niin kyllä silloin suomalaisia satureita viedään.

– Sotajoukot ovat sekasorron vallassa, kun osa ukoista juoksee itään ja osa länteen, Kumpulainen jatkoi nauraen. – Ei tarvitse Pasasen yksin taistella, kun kaikki ohiampujatkkin ovat valmiina lähitaisteluun.

Kivet vierähtelivät Pasasen saappaanpohjan alla hänen marssiessaan auringon paahtaman käärytien reunustaa. Marssimisen aikaansaama pöly nousi ilmaan jättäen taakseen sumuharsoa muistuttavan pilven. Pasanen tunsi, kuinka kuumuus sai hien virtaamaan. Vuolaat purot mutkittelivat selkärankaa pitkin pysähtyen housunkaulukseen, ja harmaan lakin reunus tummui imiessään hikeä pisara pisaralta.

Pasanen aukaisi yhden asetakin napeista. Konepistooli heilahteli edessä poikittain. Hän nosti aseensa hihnaa, joka kiersi kaulan ympäri. Silmät hakeutuivat kohti taivasta, ja Pasanen pysähtyi kuuntelemaan. Samaan aikaan pysähtyi koko satojen suomalaisten sotilaiden muodostama avojono. Niskat olivat notkolla, ja silmät tapittivat taivaalle. Saappaat kiersivät kehää miesten tähystäessä taivaanrantaan. Jostain kuului lentokoneiden ääntä.

– Saksalaisten pommikoneet, Rissanen tokaisi.

Koneiden aiheuttama jyrinä voimistui voimistumistaan. Tuntui kuin ukkonen möyrähtelisi.

– Kuuluu idän suunnalta, Pasanen sanoi ihmetellen.

– Ilmasuojaan! Ilmasuojaan!

Avojonossa marssivien sotilaiden peittämä tien vierusta ammotti hetkessä tyhjyyttään. Suomalaissotilaat kyyhöttivät puiden juurilla. Pommikoneiden valtaisa pauhu lähestyi, ja miehet tähystivät uteliaina kohti taivasta. Kohta ensimmäiset pommikonelautat peittivät sinisen taivaan taakseen. Sotilaat katsoivat epäuskoisesti, kun kymmenet neuvostopommikoneet suuntasivat kohti länttä. Muutamassa minuutissa koneiden äänet kaikkosivat. Taivaalle pälyilevät miehet alkoivat kokoontua takaisin tielle. Hietaniemi tömisytteli kämmenellä housunpuntejaan puhtaaksi. Muutaman metrin päässä oleva Pasanen huudahti:

– Mitäpä vänskä luulet, huvikseenko ne tuolla lentelevät?

Hietaniemi katseli epäuskoisin ilmein lännen suuntaan ja kirosi hiljakseen.

– SYÖKSYEN ETEENPÄIN! YKKÖNEN TUKEE, MUUT SYÖKSYEN ETEENPÄIN! PIKAKIVÄÄRI VASEMMALLE ASEMAAN, MUUT TUKEE!

Kiihtelysvaaran Savolammen alueelta kuului karjuntaa, kun joukkueenjohtajat harjoittivat joukkojaan. Pasanen otti syöksyn, ja Rissanen oli ampuvinaan ison sammaloituneen